

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра новітньої історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної та
навчальної роботи
«27» 12 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Релігійно-церковне життя України
(кінець ХХ – початок ХХІ ст.)

для студентів

галузь знань	<u>03 Гуманітарні науки</u>
спеціальність	<u>032 Історія та археологія</u>
освітній рівень	<u>перший (бакалаврський)</u>
освітня програма	<u>Історія України та культурна антропологія (із поглибленим вивченням іноземних мов)</u>
вибірковий блок	<u>Історія України в новітню добу: людина, суспільство, держава</u>
вид дисципліни	<u>вибіркова</u>

Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальний рік	<u>2021/2022</u>
Семестр	<u>8</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>4</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма заключного контролю	<u>іспит</u>

Викладачка: Сморжевська Оксана Олександрівна, кандидатка історичних наук, доцентка, доцентка кафедри новітньої історії України

Пролонговано: на 2021/2022 н.р. «29» 12 2021 р.
(підпис, ПІБ, дата)
на 20__/20__ н.р. _____ («____») «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

Розробниця: **Сморжевська Оксана Олександрівна**, к.і.н., доц.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри новітньої історії України

_____ (підпис) (А.М. ПИЖИК)
(прізвище та ініціали)

Протокол № 11 від «29» серпня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від «26» серпня 2021 року № 7

Голова науково-методичної комісії

_____ (підпис)

(Н.В.ТЕРЕС)
(прізвище та ініціали)

1. Мета дисципліни – систематизувати та поглибити знання студентів з історії релігії в контексті суспільно-політичних та національно-культурних процесів в Україні впродовж кінця 1980-х рр. – початку XXI ст., визначити тенденції розвитку релігійно-церковної сфери України, орієнтуватися в особливостях державної релігійно-церковної політики, ролі релігійного чинника в суспільно-політичних та культурних процесах розвитку України.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

Знати специфіку розвитку суспільно-політичного життя України в окреслений період; розуміти роль релігії в житті сучасного суспільства.

Вміти усвідомлювати складність та делікатність у дослідженні релігійно-церковного життя.

3. Анотація навчальної дисципліни: Вивчення курсу передбачає ознайомлення студентів з історією релігійно-церковного життя в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., з історичними екскурсами, присвяченими різним конфесіям та релігійним поглядам. Релігійно-церковна сфера - важлива складова розвитку суспільства, від індивідуального до державного й міжнародного рівня. Окреслений період позначився карколомними змінами в релігійно-церковній сфері України. Відродилися раніше заборонені церкви та конфесії, постали нові для України релігійні об'єднання та напрямки. Серйозних змін зазнала державна політика в релігійно-церковній сфері.

4. Завдання (навчальні цілі): здатність застосовувати набуті знання з історії релігійно-церковного життя України у повсякденній діяльності для орієнтації в національно-культурних та загальноєвропейських процесах, оцінки суспільно-політичних та культурних явищ і подій; здійснювати історичний аналіз впливу релігійно-церковної сфери на суспільний, політичний й культурний розвиток України; надавати кваліфіковані консультації з питань історії релігійно-церковного життя України в окреслений період та в ширших хронологічних рамках.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології)	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання	викладання і навчання		
1.1	Знати історію релігійно-церковного життя України в окреслений період та причинно-наслідкові зв'язки з попередніми етапами історичного розвитку, насамперед, з історії СРСР.	Лекція Семинар	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Іспит, набрання не менше 60% балів	10%
1.2	Знати релігійне різноманіття України; формування «релігійної карти» наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.	Лекція	Підсумкова контрольна робота Іспит, набрання не менше 60% балів	15%

1.3	Знати найважливіші події та імена, пов'язані з релігійно-церковним середовищем.	Лекція	Підсумкова контрольна робота Іспит, набрання не менше 60% балів	10%
2.1	Вміти формулювати власну точку зору на роль релігійного фактора в суспільно-політичних та культурних процесах в Україні.	Лекція Семинарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Іспит, набрання не менше 60% балів	15%
2.2	Вміти визначати роль релігійного фактора в житті України у порівнянні з іншими країнами; міжнародних вплив на перебіг релігійно-церковних процесів в Україні.	Лекція Семинарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті.	10%
2.3	Знати специфіку внутрішньоконфесійного життя різних релігійних громад, позарелігійні форми діяльності. Орієнтуватися в релігійному різноманітті сучасного світу.	Лекція Семинарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті.	5%
2.4	Вміти використовувати сучасні технології у вивченні історії релігійно-церковного життя в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.	Лекція Семинарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті	5%
2.5	Вміти провести аналіз-інтерпретацію державних законодавчих актів, внутрішньорелігійної документації, дотримуючись принципів конфесійної незаангажованості та релігійної толерантності.	Лекція	Самостійна робота (презентація) Іспит, набрання не менше 60% балів	10%
2.6	Вміти формувати відео-, аудіо- та текстові розробки задля зацікавлення широкої аудиторії релігійно-церковною тематикою.	Лекція Семинарське заняття	Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті.	5%
4.1	Знати основні тенденції розвитку релігійно-церковного життя; його вплив на інші сфери діяльності суспільства та соціуму, використовувати відповідний науково-понятійний апарат в своїх розробках.	Лекція	Самостійна робота (тест) Іспит, набрання не менше 60% балів	15%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни Програмні результати навчання	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	4.1
13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.		+	+	+	+	+		+		+
16. Знати основні теоретичні проблеми сучасної культурної антропології, визначати вплив культури на різні аспекти суспільного життя людини в різні історичні періоди.			+	+	+	+	+	+	+	+
19.1 Знати особливості суспільно-політичних та національно-культурних процесів в радянській Україні за доби тоталітаризму.	+	+	+	+	+					+
19.2 Знати найважливіші події та аналізувати процеси державотворення в сучасній Україні.	+	+	+	+	+	+				+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Робота на семінарських заняттях: РН1.1, РН2.1, РН 2.2, РН2.3, РН2.4, РН2.6 - 40 балів/24 бали*.

2. Самостійна робота (тест): РН4.1 — 5 балів/3 балів*.

3. Самостійна робота (презентація): РН2.5 — 5 балів/3 балів*.

4. Підсумкова контрольна робота (тест): РН1.2, РН1.3 — 10 балів/6 балів*.

* максимальний бал/пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання - іспит;

- максимальна кількість балів які можуть бути отримані студентом - 40 балів;

- **результати навчання, які будуть оцінюватись** – знання основних дат та подій, що мали суттєвий вплив на перебіг релігійно-церковного життя в Україні в окреслений період та за межами визначеної хронології; роль та місце релігійних лідерів різних конфесій в житті українського суспільства; причини та передумови й перебіг міжконфесійних конфліктів по різних лініях протистоянь; роль держави в релігійно-церковній сфері; релігійний чинник в революційних подіях в Україні; релігійний фактор «гібридної війни»; міжнародні впливи на перебіг релігійно-церковного життя в Україні; релігійний чинник в житті українців різних соціальних категорій; регіональна специфіка релігійно-церковного життя; позарелігійні форми діяльності релігійних організацій.

- форма проведення і види завдань – письмовий іспит, в білеті 2 запитання, які потребують розгорнутої відповіді (кожна відповідь на запитання оцінюється від 0 до 20 балів);

- Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою **24 балів**.

- Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж **36 балів**.

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання студентів здійснюється у двох формах: поточний контроль (робота на семінарських заняттях, тестування) і підсумковий контроль (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, поточний контроль 60 балів; підсумковий контроль – 40 балів).

Поточний контроль			Підсумковий контроль (іспит)
60 балів (максимум)			
Семінарські заняття	Самостійна робота	Підсумкова контрольна робота (тестові завдання)	
40 балів (максимум)	10 балів (максимум)	10 балів (максимум)	40 балів (максимум)
24 бали (мінімум)	6 балів (мінімум)	6 балів (мінімум)	24 бали (мінімум)

ПЕРЕЛІК ВИДІВ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ ТА ЇХ ОЦІНКА

На семінарських заняттях оцінювання здійснюється за 12-ти бальною, яка в подальшому переводиться в залікові бали. Результати роботи на семінарському занятті оголошуються студентам індивідуально після кожного семінарського заняття.

<i>Види роботи на семінарському занятті</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
Доповідь на семінарському занятті	5
Доповнення на семінарському занятті	3
Участь у дискусії на семінарському занятті	3
Узагальнення, підведення підсумку семінарського заняття	2
Підготовка і захист презентації	5
Письмова самостійна робота на семінарському занятті	5
Експрес-контроль на семінарському занятті	1

Таблиця переведення балів за роботу на семінарських заняттях у залікові бали

Залікові бали	Набрана кількість балів (8 занять)
40	95-96
39	93-94
38	91-92
37	89-90
36	86-88
35	83-85
34	81-82
33	79-80

32	77-78
31	75-76
30	73-74
29	71-72
28	69-70
27	67-68
26	65-66
25	63-64
26	61-62
25	59-60
24	57-58
Менше 57 балів набраних за роботу на семінарських заняттях не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводиться	

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми дисципліни в цілому, так і деяких розділів тем. Перевірка рівня засвоєння матеріалу винесеного на самостійне опрацювання здійснюється у формі тестування та представлення презентації на останньому семінарському занятті. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів.

Критерії оцінювання самостійної роботи у тестовій формі (від 0 до 5 балів):

20 запитань

а) вірна відповідь на одне запитання – 1 бал;

б) невірна відповідь – 0 балів.

Таблиця переведення тестових балів за самостійну роботу в залікові бали

Бали за самостійну роботу за результатами тестування	Залікові бали
18-20	5
15-17	4
12-14	3
Менше 12 балів не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводиться	

Самостійна робота підготовка презентації (від 0 до 5 балів).

Презентація - це представлення результатів самостійної роботи студента з опрацювання обраної чи запропонованої теми. Мета презентації – втілення студентами власного бачення впливу релігійного чинника на життя українського суспільства та соціуму.

Орієнтовні теми для презентацій:

- Релігійні лідери як моральні авторитети: так чи ні?
- Питання біоетики та релігія.
- Роль релігії в житті людини XXI століття.
- Позарелігійні форми діяльності релігійних організацій.
- Кіберрелігія – нова форма релігійності чи деградація?

Студент/ка може запропонувати власну тему презентації, пов'язану з тематикою курсу.

Вимоги до презентації:

- обсяг 3-4 слайди;
- логічна подача матеріалів, які розкривають тему;
- самостійність у викладі матеріалу;
- інформативність тексту;
- визначений термін виконання – до 10 квітня;
- надсилати на електронну адресу oksana.smor@gmail.com

Оцінювання презентації	Бали
Втілення мети презентації	1 бал
Виклад основного матеріалу, логічно структурована інформація	1 бал
Зміст і відповідність темі текстової інформації та візуальних матеріалів	до 2 балів
Візуальна привабливість презентації	1 бал

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

По завершенню вивчення дисципліни студенти пишуть підсумкову контрольну роботу (з використанням тестових технологій). Участь всіх студентів в контрольному заході обов'язкова. Контрольна робота проводиться у письмовій тестовій формі. На підсумкову контрольну роботу виноситься перевірка розуміння студентами змісту і втілення ключових подій, що вплинули на перебіг релігійно-церковного життя в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., а також персоналії.

Максимальна кількість балів, яку можна набрати за підсумкову контрольну роботу - 10 балів.

Студент, який з поважної причини пропустив контрольну роботу, має надати відповідний документ і викладачі за погодженням з деканатом призначає нову дату її проведення.

Критерії оцінювання контрольної роботи у тестовій формі: 20 запитань

- а) вірна відповідь на одне запитання – 1 бал;
- б) невірна відповідь, відсутність відповіді – 0 балів.

Таблиця переведення балів за підсумкову контрольну роботу у залікові бали

Бали за самостійну роботу за результатами тестування	Залікові бали
19-20	10
17-18	9
15-16	8
13-14	7
11-12	6
Менше 11 балів не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводиться	

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів у формі іспиту

Екзаменаційний білет з дисципліни «Релігійно-церковне життя України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.)» містить 2 питання, кожне з яких оцінюється у діапазоні від 0 до 20 балів.

Критерії оцінок з окремих екзаменаційних завдань:

- глибоке, теоретично обґрунтоване, фактологічно наповнене розкриття питання – 18-20 балів;
- розкриття питання з фактологічною аргументацією – 15-17 балів;
- неповне розкриття питання – 12-14 балів;
- висвітлення окремого аспекту питання – 1-11 бали;
- відсутність відповіді з питання – 0 балів.

Студенти, які дали відповідь на всі питання екзаменаційного білету і набрали не менше 24 балів, додають у свій актив певну суму балів, яка додається до балів,

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж критично-розрахунковий мінімум – 36 балів необхідно у визначені викладачами дні пройти співбесіду з пропущених семінарських занять і лекцій з тим, щоб набрати критичний мінімум і допуститися до перескладання іспиту.

При простому розрахунку отримаємо:

	Поточне оцінювання	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	семінарські заняття	С/Р
1	Вступ. Тема 1. Зміст та завдання курсу. Історіографія та джерельна база до вивчення курсу.	2		6
2	Тема 2. Релігійно-інституційні процеси в Україні в роки «перебудови» та на початку – першій половині 1990-х рр.	2	2	6
3	Тема 3. Державна релігійно-церковна політика.	2	2	10
4	Тема 4. Міжконфесійні протистояння: історичні передумови, причини, перебіг, шляхи вирішення. Релігійна толерантність та радикальні вияви релігійних почуттів: світовий досвід і Україна.	2	2	10
5	Тема 5. Стан та основні тенденції розвитку православ'я.	4	2	10
6	Тема 6. Католицизм в Україні.	2	1	6
7	Тема 7. Протестантські організації України.	2	1	6
8	Тема 8. Етноконфесійні організації України.	2	1	6
9	Тема 9. Поява та поширення новітніх релігійних течій (НРТ).	2	1	6
10	Тема 10. Релігійні складові Помаранчевого майдану, Революції Гідності та роль релігії в гібридній війні.	2	2	8
11	Тема 11. Релігія майбутнього: прогнози та перспективи.	1	2	6
	<i>Підсумкова контрольна робота (тест)</i>	1		
	ВСЬОГО	24	16	80

Загальний обсяг 120 год., в тому числі:

Лекцій – 24 год.

Семінарських занять – 16 год.

Самостійна робота - 80 год.

9. Рекомендована література та джерела:

Основна:

1. Балюк В. Релігійний чинник у гібридній війні Росії проти України // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. К., 2020. Вип. 1(51). С. 5-11.

2. Гринько В. Велике Біле Братство як неорелігійний феномен. К., 1998.

3. Єленський В. 10 головних подій релігійного життя 2010-х років / Радіо «Свобода» <https://www.radiosvoboda.org/a/pcu-pravoslavna-tserkva-ukrayiny-relihiya-avtokefaliya/30984506.html>

4. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ ст. Львів: Видавництво УКУ, 2013. 496 с.

5. Здіорук С.І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні ХХІ століття. – К.: Знання України, 2005.

6. Нові релігійні течії: український контекст (огляд, документи, переклади) / Н.Дудар, Л.Филипович. – К.: Наукова думка, 2000.

7. Саган О. Православна Церква України: конституювання та перспективи розвитку. TOV" Sofiiá-A" Limited, 2019.

8. Смержевська О. Правове врегулювання релігійно-церковної діяльності в Україні в умовах посттоталітарного розвитку (90-ті рр. ХХ ст.) // Україна соборна. Зб. наук. праць. Вип. 2. Ч. I. Історико-політологічні та правові засади соборності й державотворення в Україні. Інститут історії НАН України. К., 2005. С. 404-412.

9. Смержевська О. Релігійний фактор в умовах глобалізації / Людина у полікультурному суспільстві. Навчально-методичний посібник для викладачів вищих навчальних закладів з курсу за вибором для студентів соціогуманітарних спеціальностей (Пометун О.І., Султанова Л.Ю. та ін.) К.: Інжиніринг, 2010. 248 с. С. 107-146.

10. Смержевська О.О. Релігійно-церковне життя України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. (Рекомендовано МОН як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів, лист № 1/11-2242 від 18.03.2011.). К.- Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2011.

Додаткова:

1. 6 історій, що пояснюють зростання впливу протестантів у Східній Європі / Gromadske <https://hromadske.ua/>

2. Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні. Зб. наук. м-лів / В.Андрущенко, В.Бондаренко, М.Закович та ін. К., 2005.

3. Арістова А.В. Феномен релігійної девіації: теоретичні нариси. Київ: Інтерсервіс, 2017. 182 с.

4. Ворощук О. М. Розвиток військово-релігійних відносин в Україні (1994 – 2004 рр.) // Воєнно-історичний вісник : зб. наук. пр. / Нац. ун-т оборони України. Київ, 2019. № 4 (34). С. 116-127.

5. Гендер, релігія і націоналізм в Україні / Ред. Галина Ярманова. Київ: ТОВ «ВТС Принт», 2012.150 с.

6. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. 419 с.

7. Луценко І.Г. Закордонний досвід протидії діяльності тоталітарних сект та перспективи його використання на території України // Вісник кримінологічної асоціації України. 2016. № 3 (14). С. 188-201. - file:///C:/Users/3671~1/AppData/Local/Temp/018_Lutsenko-4.pdf

8. Михельсон О. Головний капелан АТО Костянтин Холодов: «Якщо в частині є мусульманин – капелан має знайти йому муллу». 22.08.2015 / Цензор.нет. - http://censor.net.ua/resonance/348578/golovniyi_kapelan_ato_kostyantyn_holodov_y_akscho_v_chastin_musulmanin_kapelan_ma_znayiti_yiomu_mullu

9. Саган О. Православна Церква України: конституювання та перспективи розвитку. TOV" Sofiiá-A" Limited, 2019.

10. Севастьянів У. Віртуальна реальність як чинник трансформацій форм релігійності сучасної людини. Дис...кандидата філософських наук зі

спеціальності 09.00. 11–релігієзнавство.–Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, 2019.

11. Смержевська О.О. Військові капелани в Україні доби незалежності: історія та перспективи // International scientific-practical conference «Personality, family and society: issue of pedagogy, psychology, politology and sociology» Conference Proceedings, June 16-17, 2017. Shumen Konstantin Preslavsky University of Shumen 244 pages. Pages 232-235.

12. Тимків Я. Особливості впливу нових релігійних рухів на європейську безпеку // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2014. Вип. 14. – С. 97-103.

13. Шпайхер Т. Коли священик змушений стріляти: реалії капеланського служіння на Донбасі. 19.07.2016 / Апостроф. - <http://apostrophe.ua/ua/article/society/2016-07-19/kogda-svyaschennik-vyinujden-strelyat-realii-kapellanskogo-slujeniya-na-donbasse/6206>

10. Додаткові ресурси:

1. Закон України про альтернативну (невійськову службу) / Сайт Верховної Ради України. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1975-12>

2. Закон України Про свободу совісті та релігійні організації / Сайт Верховної Ради України. - <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

3. Інформаційний ресурс УГКЦ <http://news.ugcc.ua/>

4. Іслам в Україні <https://islam.in.ua/ua>

5. Кафедра новітньої історії України <http://novitukr.history.knu.ua/>

6. Наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 14.04.2020 року № 1657 "Про річну статистичну звітність з питань державно-конфесійних відносин в Україні за 2019 рік (релігійні організації). Міністерство культури та інформаційної політики України.

<https://mkip.gov.ua/ru/documents/202.html>

7. Релігійно-інформаційна служба України <https://risu.org.ua/ua>